

Les aliances d'universitats europees. Una iniciativa transformadora del panorama universitari a Europa

Prof. Josep Maria Garrell

Lliçó inaugural del curs acadèmic 2025-2026

Las alianzas de universidades europeas. Una iniciativa transformadora del panorama universitario en Europa

Les Alliances universitaires européennes. Une initiative transformatrice pour le paysage universitaire européen

European University Alliances. A transformative initiative for the European academic landscape

CAT · ESP · FRA · ENG

UNIVERSITAT
D'ANDORRA

COORDINACIÓ EDITORIAL
Universitat d'Andorra

DISSENY I COMPAGINACIÓ
Moles Disseny

IMPRESSIÓ
Impremta Envalira

DIPÒSIT LEGAL
AND. 652-2025

ISBN
978-99920-3-565-8

© Universitat d'Andorra, 2025

Les aliances d'universitats europees. Una iniciativa transformadora del panorama universitari a Europa

Prof. Josep Maria Garrell

President de l'*European University Association (EUA)*

Lliçó inaugural del curs acadèmic 2025-2026

Las alianzas de universidades europeas. Una iniciativa transformadora del panorama universitario en Europa

Les Alliances universitaires européennes. Une initiative transformatrice pour le paysage universitaire européen

European University Alliances. A transformative initiative for the European academic landscape

Les aliances
d'universitats
europees.
Una iniciativa
transformadora
del panorama
universitari
a Europa

És per a mi un honor poder participar en aquest acte d'inauguració del curs acadèmic 2025-2026 de la Universitat d'Andorra, i fer-ho impartint la lliçó inaugural. Voldria agrair al Magnífic Senyor Rector la invitació i l'oportunitat.

INTRODUCCIÓ

Com saben, avui els parlaré de les aliances d'universitats europees. No de qualsevol tipus d'aliança —que n'hi ha moltes—, tampoc de xarxes o associacions d'universitats —que encara n'hi ha més—, els parlaré de les aliances estratègiques —i voldria subratllar el qualificatiu “d'estratègiques”— impulsades, reconegudes i parcialment finançades per la iniciativa de la Comissió Europea anomenada *European Universities Initiative* (EUI). Per brevetat, amb el seu permís i sense que això vulgui dir excloure cap altra mena d'aliança, em referiré a aquestes aliances estratègiques com “les aliances”. I pels mateixos motius, a l'*European Universities Initiative* l'anomenaré la “iniciativa” o la “iniciativa de les aliances”.

Hauran pogut veure que en el subtítol de la meva conferència em refereixo a aquesta iniciativa de la Comissió com a “transformadora del panorama universitari a Europa”. I és que molts comparen el seu potencial efecte amb el que ha tingut el Programa Marc de Recerca de la UE o el mateix programa ERASMUS+. Quedin-se, si us plau, amb la idea que aquest efecte és —a hores d'ara— “potencial”, i que encara és molt llarg el camí per recórrer, tal com intentaré descriure.

Els voldria advertir que avui i aquí represento l'*European University Association* (EUA), de manera que intentaré cenyir-me al posicionament institucional que oficialment tenim, i que potser és una mica diferent de la posició que públicament jo expressava durant la meva darrera etapa com a rector a la Universitat Ramon Llull. Ja els adverteixo que a l'EUA ens vam declarar “amics crítics” de la Comissió Europea pel que fa a aquesta iniciativa. “Amics”, ja que ningú pot estar en contra de qualsevol iniciativa que fomenti la col·laboració internacional (i encara menys en els temps que corren). Però “crítics”, ja que per tal que la iniciativa sigui l'èxit que tots volem, i que Europa necessita, són moltes les coses que cal abordar.

LA BREU HISTÒRIA DE “EUROPEAN UNIVERSITIES INITIATIVE” (EUI)

Començaré explicant què és la iniciativa de les aliances a través de la seva breu història.

En les conclusions de la reunió del Consell d'Europa de desembre de 2017 es pot llegir el que tothom accepta que va ser l'inici formal de la iniciativa. En aquell document es feia una crida als estats membres i a la mateixa Comissió a: *“...enfortir en tota la UE associacions estratègiques entre institucions d'educació superior, i fomentar l'aparició —per a l'any 2024— d'una vintena “d'universitats europees”, que consisteixen en xarxes d'universitats bottom-up (de baix a dalt) que permetran als estudiants obtenir un títol combinant estudis en diversos països de la Unió, i que contribuiran a la competitivitat internacional de les universitats europees”*. Tota una declaració d'intencions!

Durant tot l'any 2017, i liderat per la conferència de rectors (presidents, usant la seva terminologia) de les universitats de França, hi havia hagut molts contactes i algunes reunions informals entre diferents conferències de rectors de diversos països de la Unió Europea —entre elles l'espanyola— per debatre algunes idees orientades a reforçar el sector universitari de la Unió Europea. Vaig tenir l'oportunitat de participar-hi i recordo dues d'aquestes idees: (1) una iniciativa per millorar la contribució de les universitats a la innovació en el seu àmbit regional, i (2) una iniciativa per promoure la col·laboració entre universitats de diferents països, i que aviat va prendre el nom d'European Universities Networks. Tot i que la conferència francesa assumia obertament el lideratge de les iniciatives, comptava amb el suport previ d'organitzacions equivalents d'Alemanya i de Polònia.

La Comissió Europea no va tardar a llançar la primera convocatòria oficial de la iniciativa, la qual es va resoldre el juny del 2019, amb el resultat de 17 aliances aprovades, d'entre les 54 propostes presentades. Després de diverses convocatòries, actualment hi ha reconegudes 65 aliances, que aglutinen 570 institucions d'educació superior de 35 països. Els països amb més institucions d'educació superior que participen en una aliança són Alemanya (67), França (64), Espanya (56) i Itàlia (46). Però és que hi ha països més petits en què la immensa majoria d'universitats formen part d'una aliança. En l'àmbit de l'EUA, aproximadament un 40% dels nostres socis participen en una aliança (50% si comptem universitats

que hi són sense rebre fons europeus). Però és que quasi el 70% dels participants en les aliances són membres de l'EUA. Serveixin totes aquestes xifres per il·lustrar la magnitud, penetració i potencial transformador del que estem parlant.

En aquest repàs històric he de mencionar la proposta de l'*European Strategy for Universities* (l'Estratègia Europea per a les Universitats) per part de la Comissió Europea publicada a mitjans de gener del 2022. Moltes persones es van sorprendre en veure que tres de les quatre prioritats d'acció estaven relacionades de manera directa amb les aliances: (1) la iniciativa en si mateixa n'és una, (2) la definició i implementació d'un nou estatus legal per a les aliances (incloses, o no, en la iniciativa) n'era una altra, i (3) la creació del *joint european degree*, és a dir, la possibilitat que existeixi realment un títol conjunt realitzat entre diferents universitats de diferents països, era la tercera.

Dic que hi va haver sorpresa en llegir-ho pel simple fet que la mateixa proposta d'estratègia explicita que la iniciativa de les aliances estava pensada perquè hi hagués unes 60 aliances amb una mica més de 500 universitats a mitjans del 2024 (com així ha estat), i que això —segueix l'Estratègia— només afectarà aproximadament un 10% de les institucions d'educació superior de la Unió Europea. Deixin-me que ho digui d'una altra manera, l'Estratègia Europea per a les Universitats de la Comissió està essencialment centrada en una iniciativa que només beneficiarà directament un 10% del sector. Un fet per reflexionar al qual tornarem d'aquí a una estona.

Per motius de temps, no descriuré coses que també són importants per emmarcar correctament la iniciativa en la seva complexitat, com ara: (1) la creació i posada en marxa aquest mateix any de la *Community of Practice*, un espai de trobada de les aliances per compartir bones pràctiques i problemes, (2) la publicació l'any 2024 de l'anomenat *Blueprint for a European Degree*, que inclou els passos a seguir per avançar cap a un veritable títol universitari conjunt europeu interestatal, i (3) la resolució del mateix Parlament Europeu d'aquest passat mes de setembre sobre la iniciativa i les aliances. Aquests tres elements, entre d'altres, són peces que ajuden a entendre la magnitud del que estem parlant.

Però què és una aliança de les que la iniciativa impulsa i reconeix? Doncs, una proposta "estratègica" de col·laboració entre universitats de diferents països (normalment nou universitats de nou països diferents), centrada en un conjunt

d'activitats suggerides per la mateixa Comissió Europea, però focalitzades en una temàtica de lliure elecció. La primera missió de la universitat té una rellevància molt important i també el foment de la mobilitat de la comunitat universitària.

LA SITUACIÓ ACTUAL DE LA INICIATIVA DE LES ALIANCES. FETS OBJECTIUS I ALGUNES IMPRESSIONS

Descrit què és la iniciativa i la seva història, passaré a comentar la seva situació actual, a través d'alguns fets objectius i també d'algunes impressions.

Començaré recordant la xifra que ens donava la Comissió Europea mateixa: només un 10% de les institucions d'educació superior de la Unió Europea tindran l'oportunitat de participar, d'una manera o una altra, en la iniciativa. I tot i així, la iniciativa continua sent la més gran de les prioritats polítiques en educació superior de l'actual Comissió Europea.

La reflexió i la pregunta són inevitables: què passarà amb les universitats que no siguin part d'una aliança si la primera de les prioritats polítiques de la Comissió Europea en matèria d'educació superior és aquesta iniciativa? Seran *de facto* "universitats de segona" totes aquelles que no hi puguin participar? I els seus títols? I els seus graduats?

És evident que moltes universitats (o institucions d'educació superior elegibles) han decidit deliberadament que no volen participar en una de les aliances promogudes per la iniciativa. Els motius poden ser molts, però de vegades es recorren als mateixos arguments de crítica a altres programes europeus: complexitat, requisits estrictes, molta competència i baixa taxa d'èxit, i escàs finançament. És a dir, hi ha universitats que no volen (o no poden) prioritzar els seus recursos per organitzar una aliança d'aquest tipus entre universitats i esperar que el projecte sigui prou competitiu per ser elegit i parcialment finançat. Altres universitats, simplement, no han tingut l'oportunitat, tot i veure en la iniciativa de les aliances una excel·lent oportunitat per fer un pas endavant —i decidit— en la seva estratègia d'internacionalització. Ni els uns ni els altres són, per aquest motiu, "universitats de segona", tot i no tenir "l'etiqueta" de ser membres d'una aliança. Però no ser-hi acostuma a ser un motiu de preocupació, en veure que el discurs polític, el protagonisme i les inversions van en una direcció concreta.

Les preocupacions, no obstant, no són patrimoni exclusiu de les universitats que no estaran dins del "club", si se'm permet aquesta expressió col·loquial. Les universitats que formen part d'una aliança tenen altres preocupacions. Citaré —sense que l'ordre que usaré suposi cap tipus d'ordenació— alguns dels principals motius d'inquietud que les aliances comparteixen obertament. Seran quatre:

1. En primer lloc, el lideratge i la governança de l'aliança. Llevat que l'aliança s'hagi format a partir d'algun tipus de realitat preexistent (per exemple, una xarxa), que s'ha reformat convenientment per ser elegible dins la iniciativa, trobar els lideratges efectius i un sistema de governança àgil i eficaç no és ni matèria fàcil ni ràpida.

2. En segon lloc, el finançament. La major part de les aliances expliquen que el cost real és superior al finançament addicional rebut. En el millor dels casos, una universitat rebrà fons de la Comissió Europea i fons nacionals, però ni la suma de tots dos sol ser suficient per cobrir els costos. Però més que el finançament actual, el que preocupa de veritat és la sostenibilitat econòmica futura. Una problemàtica que actualment té poques respostes.

3. En tercer lloc, la inexistència d'un marc normatiu que possibiliti la realització del que les aliances se suposa que han de fer. Són molts els exemples que podem incloure en aquest apartat, però probablement tot allò relatiu al desenvolupament de veritables programes formatius conjunts ho resumiria. És obvi que per fer realitat els *joints degrees* entre universitats de diferents països, són aquests mateixos estats membres de la Unió Europea els que han de —voluntàriament— fer els canvis legislatius perquè això sigui fàcil i ràpid. El desenvolupament del procés de Bolonya ens dona molts exemples d'instruments dissenyats i —malauradament— encara no completament implementats. M'agradaria equivocar-me, però no és gaire probable que els estats membres de la Unió, a l'uníson, agilitzin les necessàries reformes legislatives a escala nacional, o que, en el seu cas, decideixin que l'educació superior serà una competència compartida entre els estats membres i la Unió Europea.

4. El quart i últim motiu de preocupació que citaré és sobre el que la iniciativa finança de l'activitat d'una aliança. Estem parlant d'una aliança "estratègica", que deu voler dir que totes les missions de la universitat s'hi haurien d'integrar. Però com que la iniciativa es finança a través del programa ERASMUS+, el

resultat és que moltes coses es queden fora de poder ser finançades; a tall d'exemple, la recerca. Moltes aliances han inclòs, com no podia ser d'una altra manera, la investigació en els seus plans de treball, però no reben un finançament directe i estructural per a això. És difícil que l'aliança es pugui denominar "estratègica" si no s'inclouen totes les missions de la universitat en el pla d'acció.

Com poden veure, crec que és evident que pràcticament totes les universitats, participin o no en alguna de les aliances de la iniciativa, tenen motius de preocupació. Però és cert que totes les que hi són, o que hi voldrien ser, veuen que les aliances són un poderós instrument per transformar l'educació superior a Europa, i una gran oportunitat per a la comunitat universitària.

És de justícia dir que ha despertat molta il·lusió i que ha generat molta expectativa. Que la llista de preocupacions abans esmentada, dels que hi són i dels que no hi són, no ens impedeixi ni veure ni reconèixer l'audàcia, la importància i el potencial impacte de la iniciativa de la Comissió Europea. En temps políticament convulsos, on el projecte europeu està literalment en joc, la iniciativa de les aliances ha mobilitzat un important nombre d'universitats que, pràcticament a l'uníson, reclamen als seus governs els instruments legals necessaris —i també el finançament— per implementar, com a mínim, allò que estava en la declaració del Consell de la Unió Europea de finals de 2017 i que deia (recordem-ho): "(que la iniciativa) ... *permetrà als estudiants obtenir un títol combinant estudis en diversos països de la Unió, i que contribuirà a la competitivitat internacional de les universitats europees*". Observin —no ho he dit al principi— que la declaració ja incorporava el tema més de moda de l'actual Comissió Europea: la competitivitat.

CLOENDA

La iniciativa de les aliances ha de ser un èxit! Europa no es pot permetre que fracassi. I serà un èxit en la mesura que beneficiï a tothom. A la comunitat acadèmica de les universitats que hi participin i a les que no ho facin. I al teixit econòmic i social de les regions que acullen els dos grups d'universitats. Però per tal que això passi, hi ha temes dels quals cal tenir cura. Perills i efectes col·laterals que s'han d'abordar. I és per això que, tal com deia al principi, des de l'EUA ens vam declarar "amics crítics" de la iniciativa. Una posició que, els ho garanteixo, no és gens fàcil.

De manera molt breu i per acabar, llistaré 4 grups de temes en els quals cal que treballem proactivament:

1. Primer, cal evitar el risc, i les conseqüències, de crear —encara que sigui de facto— un sistema universitari de “primera” classe i un de “segona”. Les universitats que hi són i les que no hi són. Els estudiants graduats en una aliança, o els que no. Europa i les seves universitats viuen en una realitat històrica, social i cultural molt diferent de la dels Estats Units d’Amèrica.
2. Segon, cal reconèixer i donar suport a altres tipus de col·laboració internacional entre universitats més enllà de les aliances. En anglès sol usar-se una expressió simple però molt clara: “One size does not fit all”.
3. Tercer, cal fer tot el que estigui a les nostres mans perquè els responsables polítics promoguin les reformes legislatives necessàries per poder implementar de manera ràpida i fàcil una veritable titulació conjunta entre universitats de diferents països. Sé que no és fàcil, i menys en el temps que corren.
4. I, finalment, cal garantir la sostenibilitat econòmica futura de les aliances (o d’algunes de les aliances) després d’aquesta fase pilot.

Vull insistir un cop més, i per tal que no en quedi cap dubte, que la iniciativa ha estat, i és, un excel·lent instrument per “sacsejar” el sector universitari europeu en tot allò relatiu a la col·laboració internacional, especialment la més estratègica i estructural. I, en conseqüència, per posar damunt la taula els problemes existents i les potencials solucions, per convertir totes aquestes idees en una realitat en benefici del projecte europeu i dels seus ciutadans. I que passi el que passi, fem el que fem, ho fem pensant en la totalitat del sistema universitari europeu i en la seva diversitat. No és una opció, és una obligació. Els temps actuals ens ho exigeixen.

**Las alianzas de
universidades
europeas.
Una iniciativa
transformadora
del panorama
universitario
en Europa**

ESP

Es para mí un honor participar en este acto de inauguración del curso académico 2025-2026 de la Universidad de Andorra, y hacerlo impartiendo la lección inaugural. Quisiera agradecer al magnífico rector su invitación y la oportunidad que me brinda.

INTRODUCCIÓN

Como saben, hoy les hablaré de las alianzas de universidades europeas. No de cualquier tipo de alianza —que hay muchas—, ni tampoco de redes o asociaciones de universidades —que hay aún más—, sino de las alianzas estratégicas (y quisiera subrayar el calificativo *estratégicas*) impulsadas, reconocidas y parcialmente financiadas por la iniciativa de la Comisión Europea denominada *European Universities Initiative* (EUI). Por brevedad, con su permiso y sin que ello suponga excluir ningún otro tipo de alianza, me referiré a estas alianzas estratégicas simplemente como “las alianzas”. Y, por los mismos motivos, a la *European Universities Initiative* la llamaré “la Iniciativa” o “la iniciativa de las alianzas”.

Habrán podido ver que, en el subtítulo de mi conferencia, me refiero a esta iniciativa de la Comisión como “transformadora del panorama universitario en Europa”. Y es que muchos comparan su posible impacto con el que han tenido el Programa Marco de Investigación de la Unión Europea o el propio programa ERASMUS+. Quédense, por favor, con la idea de que este impacto es —por ahora— potencial, y de que aún queda mucho camino por recorrer, como intentaré explicar a continuación.

Quisiera advertirles que hoy, aquí, represento a la *European University Association* (EUA), por lo que intentaré ceñirme al posicionamiento institucional que mantenemos oficialmente, y que quizá difiera, en cierta medida, del enfoque que yo expresaba públicamente durante mi última etapa como rector en la Universitat Ramon Llull.

Ya les avanzo que, en la EUA, nos hemos definido como “amigos críticos” de la Comisión Europea en lo que respecta a esta iniciativa. “Amigos”, porque nadie puede oponerse a una propuesta que fomente la colaboración internacional y —menos aún en los tiempos que corren—. Pero también “críticos”, porque, para que la Iniciativa sea el éxito que todos deseamos —y que Europa necesita—, hay aún muchos aspectos que deben abordarse.

LA BREVE HISTORIA DE LA "EUROPEAN UNIVERSITIES INITIATIVE" (EUI)

Empezaré explicando en qué consiste la Iniciativa de las alianzas a través de un breve recorrido por su historia.

En las conclusiones del Consejo Europeo de diciembre de 2017 puede leerse lo que todo el mundo considera el inicio formal de la Iniciativa. En ese documento se hacía un llamamiento a los Estados miembros y a la propia Comisión a: "[...] reforzar en toda la Unión Europea las asociaciones estratégicas entre instituciones de educación superior, y fomentar la aparición —para el año 2024— de una veintena de 'universidades europeas', compuestas por redes de universidades *bottom-up* (de abajo a arriba), que permitan a los estudiantes obtener un título combinando estudios en varios países de la Unión y que contribuyan a la competitividad internacional de las universidades europeas". ¡Toda una declaración de intenciones!

Durante todo el año 2017, y bajo el liderazgo de la conferencia de rectores — o presidentes, según su terminología— de las universidades de Francia, se mantuvieron numerosos contactos y algunas reuniones informales entre distintas conferencias de rectores de varios países de la Unión Europea —entre ellas la española—, con el fin de debatir ideas orientadas a reforzar el sector universitario de la Unión Europea. Tuve la oportunidad de participar en estos encuentros, y recuerdo dos de las ideas que se discutieron:

1. "Una iniciativa para mejorar la contribución de las universidades a la innovación en su entorno regional".
2. "Una iniciativa para promover la colaboración entre universidades de distintos países, que pronto tomó el nombre de *"European Universities Networks"*.

Aunque la conferencia francesa asumía abiertamente el liderazgo de estas iniciativas, contaba con el respaldo previo de organizaciones homólogas de Alemania y de Polonia.

La Comisión Europea no tardó en lanzar la primera convocatoria oficial de la Iniciativa, que se resolvió en junio de 2019 con el resultado de 17 alianzas aprobadas entre las 54 propuestas presentadas. Tras varias convocatorias, actualmente hay reconocidas 65 alianzas, que agrupan a 570 instituciones de educación superior de 35 países.

Los países con más instituciones de educación superior participando en una alianza son Alemania (67), Francia (64), España (56) e Italia (46). Sin embargo, hay países más pequeños en los que la gran mayoría de universidades forman parte de alguna alianza.

A nivel de la EUA, aproximadamente un 40 % de nuestras universidades miembro participan en una alianza — un 50 % si se cuentan también aquellas que forman parte de una alianza, pero no reciben financiación europea—. Además, cerca del 70 % de las instituciones participantes en las alianzas son miembros de la EUA.

Que todas estas cifras sirvan para ilustrar la magnitud, el alcance y el potencial transformador de lo que estamos tratando.

En este repaso histórico debo mencionar la propuesta de la Estrategia Europea para las Universidades (*European Strategy for Universities*), presentada por la Comisión Europea a mediados de enero de 2022.

Muchas personas se sorprendieron al ver que tres de las cuatro prioridades de acción estaban directamente relacionadas con las alianzas:

1. “La propia Iniciativa era una de ellas.”
2. “La definición e implementación de un nuevo estatus legal para las alianzas” — ya formaran parte o no de la Iniciativa— constituía otra.”
3. “La creación del joint European degree, es decir, la posibilidad de que exista un título conjunto otorgado por distintas universidades de diferentes países, constituía la tercera.”

Digo que hubo sorpresa al leerlo por el simple hecho de que la propia propuesta de Estrategia explicita que la Iniciativa de las alianzas estaba pensada para que existieran unas 60 alianzas, con algo más de 500 universidades, a mediados de 2024 — como así ha sido— y que esto —según la propia Estrategia— solo afectará aproximadamente al 10 % de las instituciones de educación superior de la Unión Europea.

Permítanme decirlo de otra manera: la Estrategia Europea para las Universidades de la Comisión está esencialmente centrada en una iniciativa que beneficiará directamente solo al 10 % del sector. Un hecho que invita a la reflexión, al que volveremos dentro de un rato.

Por motivos de tiempo, no describiré otros aspectos que también son importantes para enmarcar correctamente la Iniciativa en toda su complejidad, tales como:

1. “la creación y puesta en marcha, este mismo año, de la Community of Practice, un espacio de encuentro de las alianzas para compartir buenas prácticas y afrontar problemas comunes;”
2. “la publicación, en 2024, del llamado Blueprint for a European Degree, que define los pasos a seguir para avanzar hacia un verdadero título universitario conjunto europeo interestatal; y”
3. “la resolución del propio Parlamento Europeo, del pasado mes de septiembre sobre la Iniciativa y las alianzas”

Estos tres elementos —entre otros— son piezas clave para entender la magnitud de lo que estamos hablando.

¿Pero qué es una alianza de las que la Iniciativa impulsa y reconoce?

Se trata de una propuesta estratégica de colaboración entre universidades de diferentes países — normalmente 9 universidades de 9 países distintos—, centrada en un conjunto de actividades sugeridas por la propia Comisión Europea, pero focalizada en una temática de libre elección.

La primera misión de las universidades, adquiere aquí una relevancia especial, al igual que el fomento de la movilidad de la comunidad universitaria.

LA SITUACIÓN ACTUAL DE LA INICIATIVA DE LAS ALIANZAS: HECHOS OBJETIVOS Y ALGUNAS IMPRESIONES

Tras describir qué es la Iniciativa y repasar brevemente su historia, pasaré a comentar la situación actual, a través de algunos hechos objetivos y —también— de algunas impresiones.

Comenzaré recordando la cifra que nos proporciona la propia Comisión Europea: solo un 10 % de las instituciones de educación superior de la Unión Europea tendrán la oportunidad de participar —de una forma u otra— en la Iniciativa.

Y, aun así, la Iniciativa sigue siendo la mayor prioridad política en materia de educación superior de la actual Comisión Europea.

La reflexión —y la pregunta— son inevitables: ¿qué ocurrirá con las universidades que no formen parte de una alianza si la principal prioridad política de la Comisión Europea en materia de educación superior es esta iniciativa? ¿Se convertirán —de facto— en “universidades de segunda” todas aquellas que no puedan participar? ¿Y sus títulos? ¿Y sus graduados?

Es evidente que muchas universidades —o instituciones de educación superior elegibles— han decidido deliberadamente no participar en una de las alianzas promovidas por la Iniciativa. Los motivos pueden ser diversos, aunque a menudo se recurren a los mismos argumentos críticos que hacia otros programas europeos: excesiva complejidad, requisitos estrictos, alta competencia, baja tasa de éxito, y escasa financiación.

En otras palabras, hay universidades que no quieren —o no pueden— priorizar sus recursos para organizar una alianza de este tipo entre universidades, y esperar que el proyecto sea lo suficientemente competitivo como para ser seleccionado y parcialmente financiado. Otras, simplemente, no han tenido la oportunidad, a pesar de ver en la Iniciativa de las alianzas una excelente ocasión para dar un paso adelante en su estrategia de internacionalización. Ni unas ni otras, son por este motivo “universidades de segunda”, aunque no tengan “la etiqueta” de ser miembros de una alianza. Pero no formar parte de ella suele ser motivo de preocupación, al observar que el discurso político, el protagonismo y las inversiones se dirigen en una dirección concreta.

Las preocupaciones, sin embargo, no son patrimonio exclusivo de las universidades que no estarán dentro del “club” —si se me permite esta expresión coloquial—. Las universidades que forman parte de una alianza tienen otras inquietudes. Citaré —sin que el orden que seguiré implique ningún tipo de jerarquización— algunos de los principales motivos de preocupación que las propias alianzas comparten abiertamente. Serán cuatro:

1. En primer lugar, el liderazgo y la gobernanza de la alianza. Salvo en aquellos casos en que la alianza se haya formado a partir de algún tipo de realidad preexistente —por ejemplo, una red ya existente—, que se haya convenientemente reformado para ser elegible dentro de la Iniciativa; encontrar liderazgos efectivos y un sistema de gobernanza ágil y eficaz no es una tarea fácil ni rápida.

2. En segundo lugar, la financiación. La mayoría de las alianzas coinciden en que el coste real es superior a la financiación adicional recibida. En el mejor de los casos, una universidad recibirá fondos tanto de la Comisión Europea como de fondos nacionales, pero ni siquiera la suma de ambos suele ser suficiente para cubrir los costes. Sin embargo, más que la financiación actual, lo que realmente preocupa es la sostenibilidad económica futura. Una problemática para la que actualmente hay pocas respuestas.

3. En tercer lugar, la inexistencia de un marco normativo que posibilite la realización de lo que se supone deben hacer las alianzas. Hay muchos ejemplos que podríamos mencionar en este ámbito, pero probablemente todo lo relativo al desarrollo de verdaderos programas formativos conjuntos lo resumiría. Es obvio que, para hacer realidad los joint degrees entre universidades de diferentes países, son los propios Estados miembros de la Unión Europea quienes deben —voluntariamente— hacer los cambios legislativos necesarios para que ello sea factible y ágil. El desarrollo del proceso de Bolonia nos proporciona muchos ejemplos de instrumentos diseñados y —lamentablemente— aún no plenamente implementados. Me gustaría equivocarme, pero no parece muy probable que los Estados miembros de la Unión, al unísono, agilicen las reformas legislativas necesarias a nivel nacional, o que —en su caso— decidan que la educación superior sea una competencia compartida entre los Estados miembros y la Unión Europea.

4. El cuarto y último motivo de preocupación que citaré se refiere a aquello que la Iniciativa financia de la actividad de una alianza. Estamos hablando de una alianza “estratégica”, lo que debería implicar que todas las misiones de la universidad deberían integrarse en ella. No obstante, dado que la Iniciativa se financia a través del programa ERASMUS+, el resultado es que muchas actividades quedan fuera del alcance de la financiación; por ejemplo, la investigación.

Muchas alianzas han incorporado —como no podía ser de otra manera— la investigación en sus planes de trabajo, pero no reciben financiación directa y estructural para ello. Es difícil que una alianza pueda denominarse “estratégica” si no se incluyen todas las misiones de la universidad en su plan de acción.

Como pueden ver, creo que resulta evidente que prácticamente todas las universidades —participen o no en alguna de las alianzas de la Iniciativa—, tienen motivos de preocupación.

Ahora bien, también es cierto que todas aquellas que forman parte, o que aspiran a hacerlo, coinciden en que las alianzas son un instrumento poderoso para transformar la educación superior en Europa, y una gran oportunidad para la comunidad universitaria.

Es justo decir que la Iniciativa ha despertado una gran ilusión y que ha generado mucha expectativa. Que la lista de preocupaciones antes mencionada —tanto de quienes participan como de quienes no— no nos impida ver ni reconocer la audacia, la importancia y el potencial impacto de la iniciativa de la Comisión Europea.

En tiempos políticamente convulsos, en los que el proyecto europeo está literalmente en juego, la Iniciativa de las alianzas ha movilizado un número significativo de universidades que, prácticamente al unísono, reclaman a sus gobiernos los instrumentos legales necesarios —y también la financiación— para implementar, como mínimo, lo que estaba en la declaración del Consejo de la Unión Europea de finales de 2017 y que decía (recordémoslo): “(que la iniciativa) ... permitirá a los estudiantes obtener un título combinando estudios en varios países de la Unión, y que contribuirá a la competitividad internacional de las universidades europeas.”

Observen —no lo mencioné al principio— que la declaración ya incorporaba el tema más de moda de la actual Comisión Europea: la competitividad.

CLAUSURA

¡La Iniciativa de las alianzas debe ser un éxito! Europa no puede permitirse que fracase. Y será un éxito en la medida en que beneficie a todos. A la comunidad académica de las universidades que participen, y también a la de aquellas que no lo hagan; así como al tejido económico y social de las regiones que acogen a ambos grupos de universidades.

Pero para que esto suceda, hay aspectos que deben cuidarse. Peligros y efectos colaterales que deben ser abordados. Y es por eso que —tal como decía al principio— desde la EUA nos declaramos “amigos críticos” de la Iniciativa. Una posición que —se lo garantizo— no es nada fácil.

De manera muy breve y, para terminar, listaré cuatro grupos de temas en los que debemos trabajar proactivamente:

1. Primero, hay que evitar el riesgo, y las consecuencias, de crear —aunque sea de facto— un sistema universitario de “primera” clase y otro de “segunda”. Las universidades que están y las que no están. Los estudiantes graduados en una alianza, y los que no. Europa y sus universidades viven en una realidad histórica, social y cultural muy diferente a la de Estados Unidos de América.

2. Segundo, hay que reconocer y apoyar otros tipos de colaboración internacional entre universidades más allá de las alianzas. En inglés se suele usar una expresión simple pero muy clara: *“One size does not fit all”*.

3. Tercero, hay que hacer todo lo que esté en nuestras manos para que los responsables políticos promuevan las reformas legislativas necesarias para poder implementar de manera rápida y sencilla una verdadera titulación conjunta entre universidades de diferentes países. Sé que no es fácil, y menos en los tiempos que corren.

4. Y, finalmente, hay que garantizar la sostenibilidad económica futura de las alianzas (o de algunas de ellas) después de esta fase piloto.

Quisiera insistir, una vez más, y dejar constancia de manera inequívoca de que la Iniciativa —ha sido y sigue siendo— una herramienta de gran valor para dinamizar el ámbito universitario europeo en lo que respecta a la colaboración internacional, especialmente aquella de carácter más estratégico y estructural.

En este sentido, ha permitido poner sobre la mesa los retos existentes, así como las posibles vías para afrontarlos, con el objetivo de transformar estas ideas en realidades concretas que contribuyan al fortalecimiento del proyecto europeo y al bienestar de su ciudadanía.

Sea cual sea el camino que tomemos, y cualesquiera que sean las decisiones que adoptemos, debemos hacerlo siempre con una visión integradora, pensando en el conjunto del sistema universitario europeo y respetando su diversidad. No se trata de una opción, sino de una responsabilidad ineludible. El contexto actual así nos lo exige.

Les Alliances
universitaires
européennes.
Une initiative
transformatrice
pour le paysage
universitaire
européen

FRA

C'est un honneur pour moi de participer à cette cérémonie d'ouverture de l'année académique 2025-2026 de l'Université d'Andorre, et de le faire en prononçant la conférence inaugurale. Je tiens à remercier le magnifique recteur pour l'invitation et l'opportunité qui m'est offerte.

INTRODUCTION

Comme vous le savez, aujourd'hui, je vais aborder le sujet des partenariats universitaires en Europe. Ce n'est pas une simple alliance parmi tant d'autres - il en existe plusieurs -, ni des réseaux ou des collaborations académiques - il y en a encore davantage -, mais des alliances stratégiques (et je souligne bien le terme stratégique) soutenues, approuvées et partiellement financées par l'Initiative européenne pour les universités (IUE) de la Commission européenne. Par souci de concision, avec votre permission et sans exclure aucun autre type d'alliance, je ferai référence à ces alliances stratégiques en les appelant simplement « les alliances ». Et pour les mêmes raisons, j'appellerai l'Initiative européenne pour les universités « l'Initiative » ou « l'initiative de partenariat ».

Vous avez peut-être remarqué que dans le sous-titre de ma conférence, je parle de cette initiative de la Commission comme d'une « transformation du paysage universitaire en Europe ». Nombreux sont ceux qui comparent son impact potentiel à celui du programme-cadre de recherche de l'UE ou du programme ERASMUS+ lui-même. Veuillez noter que cet impact est - pour l'instant - potentiel, et qu'il y a encore un long chemin à parcourir, comme je vais essayer de l'expliquer ci-dessous.

Je voudrais vous avertir qu'aujourd'hui, ici, je représente l'Association européenne de l'université (EUA), je vais donc essayer de m'en tenir à la position institutionnelle que nous avons officiellement, qui peut différer dans une certaine mesure de la position que j'ai exprimée publiquement au cours de ma dernière période en tant que recteur de l'Université Ramon Llull. Je peux d'ores et déjà vous dire que l'EUA s'est définie comme un « ami critique » de la Commission européenne en ce qui concerne cette initiative. « Amis », parce que personne ne peut être contre une proposition qui encourage la collaboration internationale (surtout à notre époque). Mais aussi « critiques » parce que, pour que l'initiative soit le succès que nous

souhaitons tous - et dont l'Europe a besoin -, de nombreux aspects doivent encore être abordés.

UNE BRÈVE RÉTROSPECTIVE HISTORIQUE DE L'INITIATIVE EUROPÉENNE POUR LES UNIVERSITÉS (IUE)

Je commencerai par expliquer ce qu'est l'Initiative pour les partenariats à travers sa brève histoire.

Dans les conclusions du Conseil européen de décembre 2017, vous pouvez lire ce que tout le monde considère comme le début officiel de l'Initiative. Ce document appelait les États membres et la Commission elle-même à : « ... renforcer les partenariats stratégiques à l'échelle de l'UE entre les établissements d'enseignement supérieur, et encourager l'émergence - d'ici à 2024 - de vingt «universités européennes» , composées de réseaux universitaires ascendants, permettant aux étudiants d'obtenir un diplôme en combinant des études dans plusieurs pays de l'UE, et contribuant à la compétitivité internationale des universités européennes. » Une belle déclaration d'intention !

Tout au long de l'année 2017, et sous l'impulsion de la conférence des recteurs (présidents, selon leur terminologie) des universités de France, de nombreux contacts et quelques réunions informelles ont eu lieu entre différentes conférences de recteurs de divers pays de l'Union européenne - dont l'Espagne - pour discuter d'idées visant à renforcer le secteur universitaire dans l'Union européenne. J'ai eu l'occasion de participer à ces réunions et je me souviens de deux des idées qui ont été discutées : (1) une initiative visant à améliorer la contribution des universités à l'innovation dans leur environnement régional et (2) une initiative visant à promouvoir la collaboration entre les universités de différents pays, qui a rapidement pris le nom de « réseaux européens d'universités ». Bien que la conférence française ait ouvertement pris la tête de ces initiatives, elle a bénéficié du soutien préalable d'organisations homologues en Allemagne et en Pologne.

La Commission européenne n'a pas tardé à lancer le premier appel officiel de l'Initiative, qui a été résolu en juin 2019, avec pour résultat que 17 partenariats ont été approuvés sur les 54 propositions soumises. Après plusieurs appels, 65 partenariats sont désormais reconnus, réunissant 570 établissements d'enseignement supérieur de 35 pays.

Les pays qui comptent le plus d'EES participant à une alliance sont l'Allemagne (67), la France (64), l'Espagne (56) et l'Italie (46). Mais il y a aussi des pays plus petits où la grande majorité des universités font partie d'une alliance. Au niveau de l'EUA, environ 40 % de nos universités membres participent à une alliance (50 % si l'on compte également celles qui font partie d'une alliance mais ne reçoivent pas de financement européen). En outre, environ 70 % des institutions participant à des alliances sont membres de l'EUA. Tous ces chiffres servent à illustrer l'ampleur, la portée et le potentiel de transformation de ce qui nous occupe.

Dans cette revue historique, je dois mentionner la proposition de stratégie européenne pour les universités, présentée par la Commission européenne à la mi-janvier 2022.

Beaucoup ont été surpris de constater que trois des quatre priorités d'action étaient directement liées aux partenariats : (1) l'Initiative elle-même en était une ; (2) la définition et la mise en œuvre d'un nouveau statut juridique pour les partenariats (qu'ils fassent partie de l'Initiative ou non) en était une autre ; et (3) la création du diplôme européen commun, c'est-à-dire la possibilité d'un diplôme commun délivré par des universités de différents pays, en était la troisième.

Je dis que j'ai été surpris lorsque je l'ai lu pour la simple raison que la proposition de stratégie elle-même indique explicitement que l'initiative de partenariats était destinée à établir environ 60 partenariats avec un peu plus de 500 universités d'ici la mi-2024 (ce qui est le cas), et que cela - poursuit la stratégie - n'affectera qu'environ 10 % des établissements d'enseignement supérieur de l'Union européenne.

En d'autres termes, la stratégie européenne pour l'université de la Commission est essentiellement axée sur une initiative qui ne profitera directement qu'à 10 % du secteur. Il y a là matière à réflexion, sur laquelle nous reviendrons dans un instant.

Pour des raisons de temps, je ne décrirai pas d'autres aspects qui sont également importants pour cadrer correctement l'initiative dans toute sa complexité, tels que : (1) la création et le lancement cette année de la Communauté de pratique, un lieu de rencontre pour les alliances afin de partager les bonnes pratiques et les problèmes ; (2) la publication en 2024 de ce que l'on appelle le Plan directeur pour un diplôme européen, qui comprend les mesures à prendre pour progresser

vers un véritable diplôme universitaire interétatique européen commun ; et (3) la résolution du Parlement européen lui-même en septembre dernier sur l'Initiative et les alliances. Ces trois éléments, parmi d'autres, sont essentiels pour comprendre l'ampleur de ce dont nous parlons.

Mais qu'est-ce qu'un partenariat tel que l'Initiative le promeut et le reconnaît ? Il s'agit d'une proposition « stratégique » de collaboration entre des universités de différents pays (normalement 9 universités de 9 pays différents), centrée sur un ensemble d'activités suggérées par la Commission européenne elle-même, mais axées sur un thème librement choisi. La mission première des universités est très importante, tout comme la promotion de la mobilité de la communauté universitaire.

LA SITUATION ACTUELLE DE L'INITIATIVE DE PARTENARIATS : FAITS OBJECTIFS ET QUELQUES IMPRESSIONS

Après avoir décrit ce qu'est l'initiative et son histoire, je vais maintenant commenter la situation actuelle, à travers quelques faits objectifs et - aussi - quelques impressions.

Je commencerai par rappeler le chiffre fourni par la Commission européenne elle-même : seuls 10 % des établissements d'enseignement supérieur de l'Union européenne auront la possibilité de participer - d'une manière ou d'une autre - à l'initiative. Et pourtant, l'Initiative reste la plus grande priorité politique en matière d'enseignement supérieur pour l'actuelle Commission européenne.

La réflexion, et la question, sont inévitables : qu'advient-il des universités qui ne font pas partie d'une alliance si la première priorité politique de la Commission européenne en matière d'enseignement supérieur est cette initiative ? Toutes celles qui ne peuvent pas participer seront-elles - de facto - des « universités de seconde classe » ? Et leurs diplômés ? Et leurs diplômés ?

Il est clair que de nombreuses universités (ou établissements d'enseignement supérieur éligibles) ont délibérément choisi de ne pas participer à l'un des partenariats promus par l'initiative. Les raisons peuvent être diverses, mais les mêmes arguments sont souvent utilisés pour critiquer d'autres programmes européens : complexité, exigences strictes, forte concurrence et faible taux de

réussite, et faible financement. En d'autres termes, certaines universités ne veulent pas (ou ne peuvent pas) donner la priorité à leurs ressources pour organiser un tel partenariat interuniversitaire, et espèrent que le projet sera suffisamment compétitif pour être sélectionné et partiellement financé. D'autres universités n'ont tout simplement pas eu l'occasion de le faire, bien qu'elles considèrent l'initiative de partenariats comme une excellente opportunité de franchir une étape décisive dans leur stratégie d'internationalisation. Aucune d'entre elles n'est, pour cette raison, une « université de second rang », même si elles n'ont pas le « label » de membre d'une alliance. Mais ne pas faire partie d'une alliance est souvent une source d'inquiétude, car le discours politique, la visibilité et les investissements sont orientés dans une direction particulière.

Ces préoccupations ne sont toutefois pas l'apanage des universités qui ne feront pas partie du « club » (si vous me permettez cette expression familière). Les universités qui font partie d'une alliance ont d'autres préoccupations. Je citerai - sans que l'ordre que j'utiliserai n'implique une quelconque hiérarchie - quelques-unes des principales préoccupations que les alliances partagent ouvertement. Elles seront au nombre de quatre :

1. Premièrement, la direction et la gouvernance de l'alliance. À moins que le partenariat n'ait été formé à partir d'une réalité préexistante (par exemple un réseau), qui a été convenablement réformée pour être éligible à l'initiative, trouver un leadership efficace et un système de gouvernance agile et efficace n'est pas une tâche facile ou rapide.

2. Deuxièmement, le financement. La plupart des partenariats expliquent que le coût réel est supérieur au financement supplémentaire reçu. Dans le meilleur des cas, une université recevra un financement de la Commission européenne et des fonds nationaux, mais même la somme des deux n'est souvent pas suffisante pour couvrir les coûts. Mais plus que le financement actuel, la véritable préoccupation est la viabilité financière future. Il s'agit d'un problème pour lequel il existe actuellement peu de réponses.

3. Troisièmement, l'absence d'un cadre normatif permettant de réaliser ce que les partenariats sont censés faire. De nombreux exemples pourraient être inclus dans cette section, mais tout ce qui concerne le développement de véritables programmes de formation conjoints la résumerait probablement. Il est évident que, pour que les

diplômes conjoints entre universités de différents pays deviennent une réalité, ce sont ces mêmes États membres de l'UE qui doivent - volontairement - procéder aux changements législatifs nécessaires pour rendre les choses faciles et rapides. Le développement du processus de Bologne nous fournit de nombreux exemples d'instruments conçus et - malheureusement - pas encore pleinement mis en œuvre. J'aimerais me tromper, mais il est peu probable que les États membres de l'Union, à l'unisson, accélèrent les réformes législatives nécessaires au niveau national ; ou qu'ils décident - si nécessaire - de faire de l'enseignement supérieur une compétence partagée entre les États membres et l'Union européenne.

4. La quatrième et dernière préoccupation que je citerai concerne ce que l'initiative finance dans le cadre d'une activité de partenariat. Nous parlons d'une alliance « stratégique », ce qui devrait signifier que toutes les missions des universités devraient y être intégrées. Mais comme l'Initiative est financée par le programme ERASMUS+, il en résulte que de nombreuses activités sortent du cadre du financement, par exemple la recherche. De nombreux partenariats ont (sans surprise) inclus la recherche dans leurs plans de travail, mais ne reçoivent pas de financement direct et structurel à cet effet. Il est difficile pour un partenariat d'être qualifié de « stratégique » si toutes les missions de l'université ne sont pas incluses dans son plan d'action.

Comme vous pouvez le constater, je pense qu'il est clair que pratiquement toutes les universités, qu'elles soient ou non impliquées dans l'une des alliances de l'Initiative, ont des raisons de s'inquiéter. Mais il est vrai que toutes celles qui le sont, ou qui voudraient l'être, voient dans les alliances un puissant instrument de transformation de l'enseignement supérieur en Europe, et une grande opportunité pour la communauté universitaire.

Il est juste de dire qu'elle a suscité beaucoup d'excitation et généré beaucoup d'attentes. Que la liste susmentionnée des préoccupations, tant de ceux qui participent que de ceux qui ne participent pas, ne nous empêche pas de voir et de reconnaître l'audace, l'importance et l'impact potentiel de l'initiative de la Commission européenne. Dans une période politiquement convulsive, où le projet européen est littéralement en jeu, l'initiative des partenariats a mobilisé un nombre important d'universités qui, pratiquement à l'unisson, exigent de leurs gouvernements les instruments juridiques nécessaires - et aussi le financement - pour mettre en œuvre - au minimum - ce qui figurait dans la déclaration du

Conseil de l'Union européenne à la fin de 2017 et qui disait (rappelons-le) : « (que l'initiative) ... permettra aux étudiants d'obtenir un diplôme en combinant des études dans plusieurs pays de l'Union, et qu'elle contribuera à la compétitivité internationale des universités européennes ». Notons - je ne l'ai pas dit au début - que cette déclaration intégrait déjà le thème le plus en vogue de l'actuelle Commission européenne : la compétitivité.

CLÔTURE

L'initiative de partenariat doit être un succès ! L'Europe ne peut se permettre d'échouer. Elle sera une réussite dans la mesure où elle profitera à tous. La communauté académique des universités qui participent à l'initiative et celles qui n'y participent pas. Et au tissu économique et social des régions qui accueillent les deux groupes d'universités. Mais pour que cela se produise, certaines questions doivent être réglées. Des dangers et des effets secondaires qui doivent être pris en compte. C'est pourquoi, comme je l'ai dit au début, l'EUA se déclare « ami critique » de l'initiative. Une position qui, je vous l'assure, n'est pas facile à tenir.

Très brièvement et en conclusion, j'énumérerai quatre séries de questions sur lesquelles nous devons travailler de manière proactive :

1. Premièrement, nous devons éviter le risque, et les conséquences, de créer - même si c'est de facto - un système universitaire de « première » et de « deuxième » classe. Les universités qui sont et celles qui ne sont pas. Les étudiants qui ont obtenu leur diplôme dans le cadre d'une alliance et ceux qui ne l'ont pas obtenu. L'Europe et ses universités vivent dans une réalité historique, sociale et culturelle très différente de celle des États-Unis d'Amérique.
2. Deuxièmement, d'autres types de collaboration internationale entre universités, au-delà des alliances, doivent être reconnus et soutenus. En anglais, une expression simple mais très claire est souvent utilisée : « One size does not fit all ».
3. Troisièmement, nous devons faire tout ce qui est en notre pouvoir pour que les décideurs politiques promeuvent les réformes législatives nécessaires afin que de véritables diplômes conjoints entre universités de différents pays puissent

être mis en œuvre rapidement et facilement. Je sais que ce n'est pas facile, surtout par les temps qui courent.

4. Enfin, nous devons garantir la viabilité économique des alliances (ou de certaines d'entre elles) après cette phase pilote.

Je voudrais insister, une fois de plus, sur le fait que l'Initiative a été (et continue d'être) un outil très précieux pour rendre l'environnement universitaire européen plus dynamique en termes de collaboration internationale, en particulier celle de nature plus stratégique et structurelle. En ce sens, elle a permis de mettre sur la table les défis existants, ainsi que les moyens possibles d'y faire face, dans le but de transformer ces idées en réalités concrètes qui contribuent au renforcement du projet européen et au bien-être de ses citoyens. Quelle que soit la voie que nous empruntons et les décisions que nous prenons, nous devons toujours le faire avec une vision inclusive, en pensant au système universitaire européen dans son ensemble et en respectant sa diversité. Ce n'est pas une option, mais une responsabilité incontournable. Le contexte actuel nous l'impose.

European
University
Alliances.
A transformative
initiative for
the European
academic
landscape

ENG

It is an honour for me to participate in this opening ceremony for the 2025-2026 academic year at the University of Andorra, and to do so by delivering the inaugural lecture. I would like to thank the distinguished Rector for the invitation and the opportunity he has given me.

INTRODUCTION

As you know, today I am going to talk about university partnerships in Europe. These are not just any alliances – there are many of those – nor are they academic networks or collaborations – there are even more of those – but strategic alliances (and I emphasize the word strategic) supported, approved and partially funded by the European Commission's European University Initiative (EUI). For the sake of brevity, with your permission and without excluding any other type of alliance, I will refer to these strategic alliances simply as “the alliances”. And for the same reasons, I will refer to the European University Initiative as “the Initiative” or “the partnership initiative”.

You may have noticed that in the subtitle of my lecture, I refer to this Commission initiative as a “transformation of the academic landscape in Europe”. Many people compare its potential impact to that of the EU's research framework programme or the ERASMUS+ programme itself. Please note that this impact is – for now – potential, and that there is still a long way to go, as I will try to explain below.

I would like to point out that today, here, I am representing the European University Association (EUA), so I will try to stick to our official institutional position, which may differ to some extent from the position I expressed publicly during my last term as rector of Ramon Llull University. I can already tell you that the EUA has defined itself as a “critical friend” of the European Commission regarding to this initiative. ‘Friend’ because no one can be against a proposal that encourages international collaboration (especially in this day and age). But also ‘critical’ because, for the initiative to be the success we all want it to be – and that Europe needs it to be – there are still many aspects that need to be addressed.

A BRIEF HISTORICAL OVERVIEW OF THE EUROPEAN UNIVERSITY INITIATIVE (EUI)

I will begin by explaining what the Partnership Initiative is through its brief history.

In the conclusions of the December 2017 European Council, you can read what everyone considers to be the official start of the Initiative. This document called on Member States and the Commission itself to: "... strengthen strategic partnerships at EU level between higher education institutions, and encourage the emergence - by 2024 - of twenty "European Universities", composed of bottom-up university networks, enabling students to obtain a degree by combining studies in several EU countries, and contributing to the international competitiveness of European universities." A fine declaration of intent!

The European Commission wasted no time in launching the Initiative's first official call for proposals, which was resolved in June 2019, resulting in 17 partnerships being approved out of the 54 proposals submitted. After several calls, 65 partnerships are now recognized, bringing together 570 higher education institutions from 35 countries.

The countries with the most HEIs participating in an alliance are Germany (67), France (64), Spain (56) and Italy (46). But there are also smaller countries where the vast majority of universities are part of an alliance. At EUA level, around 40% of our member universities participate in an alliance (50% if we also count those that are part of an alliance but do not receive European funding). In addition, around 70% of institutions participating in alliances are members of the EUA. All these figures serve to illustrate the scale, scope and transformative potential of what we are dealing with.

In this historical review, I must mention the proposal for a European strategy for universities, presented by the European Commission in mid-January 2022. Many were surprised to find that three of the four priorities for action were directly related to partnerships: (1) the Initiative itself was one; (2) the definition and implementation of a new legal status for partnerships (whether part of the Initiative or not) was another; and (3) the creation of the European Joint Degree, i.e. the possibility of a joint degree awarded by universities in different countries, was the third.

I say that I was surprised when I read it for the simple reason that the strategy proposal itself explicitly states that the partnership initiative was intended to establish around 60 partnerships with just over 500 universities by mid-2024 (which is the case), and that this – the strategy continues – will only affect around 10% of higher education institutions in the European Union.

In other words, the Commission's European strategy for universities is essentially focused on an initiative that will directly benefit only 10% of the sector. This gives us food for thought, which we will return to in a moment.

For reasons of time, I will not describe other aspects that are also important for properly framing the initiative in all its complexity, such as: (1) the creation and launch this year of the Community of Practice, a meeting place for alliances to share good practices and problems; (2) the publication in 2024 of what is known as the Blueprint for a European Degree, which includes the steps to be taken to move towards a truly common European inter-state university degree; and (3) the European Parliament's own resolution last September on the Initiative and the alliances. These three elements, among others, are essential to understanding the scale of what we are talking about.

But what is a partnership such as the Initiative promotes and recognizes? It is a “strategic” proposal for collaboration between universities in different countries (normally nine universities from nine different countries), focusing on a set of activities suggested by the European Commission itself, but centred on a freely chosen theme. The primary mission of the universities is very important, as is the promotion of mobility within the university community.

THE CURRENT SITUATION OF THE PARTNERSHIP INITIATIVE: OBJECTIVE FACTS AND SOME IMPRESSIONS

After describing what the initiative is and its history, I will now comment on the current situation, based on a few objective facts and also a few impressions.

I will begin by recalling the figure provided by the European Commission itself: only 10% of higher education institutions in the European Union will have the opportunity to participate – in one way or another – in the initiative. And yet, the

initiative remains the highest political priority in higher education for the current European Commission.

The question inevitably arises: what will happen to universities that are not part of an alliance if this initiative is the European Commission's top political priority in higher education? Will all those that cannot participate become, *de facto*, second-class universities? What about their degrees? And their graduates?

It is clear that many universities (or eligible higher education institutions) have deliberately chosen not to participate in any of the partnerships promoted by the initiative. The reasons may vary, but the same arguments are often used to criticize other European programs: complexity, strict requirements, strong competition and low success rates, and low funding. In other words, some universities do not want to (or cannot) prioritize their resources to organize such an inter-university partnership, and hope that the project will be competitive enough to be selected and partially funded. Other universities simply have not had the opportunity to do so, even though they consider the partnership initiative to be an excellent opportunity to take a decisive step forward in their internationalization strategy. None of them are, for this reason, “second-tier universities”, even if they do not have the “label” of being a member of an alliance. But not being part of an alliance is often a source of concern, as political discourse, visibility and investment are directed in a particular direction.

However, these concerns are not unique to universities that will not be part of the ‘club’ (if you’ll excuse the colloquial expression). Universities that are part of an alliance have other concerns. I will mention – in no particular order – some of the main concerns that alliances openly share. There are four of them:

1. Firstly, the leadership and governance of the alliance. Unless the partnership was formed from a pre-existing entity (e.g. a network) that was suitably reformed to be eligible for the initiative, finding effective leadership and an agile and efficient governance system is not an easy or quick task.

2. Secondly, funding. Most partnerships explain that the actual cost is higher than the additional funding received. In the best-case scenario, a university will receive funding from the European Commission and national funds, but even the sum of the two is often not enough to cover the costs. More than current funding,

the real concern is future financial sustainability. This is an issue for which there are currently few answers.

3. Thirdly, the absence of a regulatory framework enabling partnerships to fulfill their intended purpose. Numerous examples could be included in this section, but anything related to the development of genuine joint training programs would probably sum it up. It is clear that, for joint degrees between universities in different countries to become a reality, it is the EU Member States themselves that must – voluntarily – make the necessary legislative changes to make things easy and quick. The development of the Bologna process provides us with many examples of instruments that have been designed but – unfortunately – not yet fully implemented. I would like to be wrong, but it is unlikely that the Member States of the Union will, in unison, accelerate the necessary legislative reforms at national level; or that they will decide – if necessary – to make higher education a competence shared between the Member States and the European Union.

4. The fourth and final concern I will mention relates to what the initiative funds within the framework of a partnership activity. We are talking about a “strategic” alliance, which should mean that all university missions should be included. However, as the initiative is funded by the ERASMUS+ program, this means that many activities fall outside the scope of funding, such as research. Many partnerships have (unsurprisingly) included research in their work plans, but do not receive direct and structural funding for this purpose. It is difficult for a partnership to be described as “strategic” if not all of the university's missions are included in its action plan.

As you can see, I think it is clear that virtually all universities, whether or not they are involved in one of the Initiative's alliances, have cause for concern. However, it is true that all those that are, or would like to be, see the alliances as a powerful tool for transforming higher education in Europe and a great opportunity for the academic community.

It is fair to say that it has generated a great deal of excitement and high expectations. The above list of concerns, both from those involved and those not involved, should not prevent us from seeing and recognizing the boldness, importance and potential impact of the European Commission's initiative. In a politically turbulent period, when the European project is literally at stake,

the partnership initiative has mobilized a significant number of universities which, almost in unison, are demanding that their governments provide the necessary legal instruments – and also the funding – to implement, at a minimum, what was included in the European Council's declaration at the end of 2017, which stated (let us recall): '(the initiative) ... will enable students to obtain a degree by combining studies in several EU countries, and will contribute to the international competitiveness of European universities'. It should be noted – I did not mention this at the beginning – that this declaration already included the most fashionable theme of the current European Commission: competitiveness.

CLOSING REMARKS

The partnership initiative must be a success! Europe cannot afford to fail. It will be a success insofar as it benefits everyone. The academic community of the universities participating in the initiative and those not participating, as well as the economic and social fabric of the regions hosting both groups of universities. However, for this to happen, certain issues need to be addressed. There are dangers and side effects that must be taken into account. That is why, as I said at the beginning, the EUA declares itself a 'critical friend' of the initiative. A position that, I can assure you, is not easy to maintain.

Very briefly, and in conclusion, I will list four sets of issues that we need to work on proactively:

1. Firstly, we must avoid the risk, and the consequences, of creating – even if only de facto – a university system of “first” and “second” class. Universities that are and those that are not. Students who have graduated from an alliance and those who have not. Europe and its universities exist in a historical, social and cultural reality that is very different from that of the United States of America.
2. Secondly, other types of international collaboration between universities, beyond alliances, must be recognized and supported. In English, a simple but very clear expression is often used: 'One size does not fit all'.

3. Thirdly, we must do everything in our power to ensure that policymakers promote the necessary legislative reforms so that genuine joint degrees between universities in different countries can be implemented quickly and easily. I know this is not easy, especially in the current climate.

4. Finally, we must ensure the economic viability of the alliances (or some of them) after this pilot phase.

I would like to emphasize once again that the Initiative has been (and continues to be) a very valuable tool for making the European academic environment more dynamic in terms of international collaboration, particularly of a more strategic and structural nature. In this sense, it has made it possible to put existing challenges on the table, along with possible ways of addressing them, with the aim of transforming these ideas into concrete realities that contribute to strengthening the European project and the well-being of its citizens. Whatever path we take and whatever decisions we make, we must always do so with an inclusive vision, thinking about the European university system as a whole and respecting its diversity. This is not an option, but an unavoidable responsibility. The current context demands it.

La PÚBLICA i de QUALITAT

**EDICIONS DE LA
UNIVERSITAT D'ANDORRA**

The University of Andorra Press
Presses de l'Université d'Andorre
Ediciones de la Universidad de Andorra

11-2025